

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Львівська політехніка»

д.т.н. Демидов І. В.

«1» червня 2020 р.

ВИТЯГ

з протоколу № 4 фахового семінару

зі спеціальності 081 *Право*

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

від 1 червня 2020 р.

1. ПРИСУТНІ:

10 із 10 членів фахового семінару зі спеціальності 081 *Право* Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»:

1. **Ортинський Володимир Львович** – директор Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор;
2. **Гарасимів Тарас Зеновійович** – заступник директора Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор;
3. **Жаровська Ірина Мирославівна** – професор кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор;

4. **Бортник Надія Петрівна** – завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права, доктор юридичних наук, професор;
5. **Гумін Олексій Михайлович** – завідувач кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор;
6. **Ковальчук Віталій Богданович** – завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор;
7. **Макарчук Володимир Степанович** – професор кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор;
8. **Сливка Степан Степанович** – завідувач кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор;
9. **Личенко Ірина Олександрівна** – завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор;
10. **Канцір Володимир Степанович** – професор кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор.

З присутніх – 10 докторів наук, всі є фахівцями за профілем представленої дисертації.

Голова засідання – Ортинський Володимир Львович – директор Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор.

2. СЛУХАЛИ:

Доповідь аспіранта кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка Гутіва Богдана Ігоровича за матеріалами дисертації «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження», представленій на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 *Право* (галузь знань – 08 *Право*).

Науковий керівник: **Тищик Борис Йосипович**, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка.

Тему дисертації затверджено 27.09.2016 р. на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 5.

Робота виконана на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка.

По доповіді було задано 4 питання, на які доповідач дав правильні та ґрунтовні відповіді.

Питання задавали:

- Гарасимів Т. З. – заступник директора Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор.
- Личенко І. О. – завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор.
- Гумін О. М. – завідувач кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор.
- Макарчук В. С. – професор кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор.

3. ВИСТУПИЛИ:

З оцінкою дисертації аспіранта кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка виступили рецензенти:

- *Бортник Надія Петрівна* – завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права, доктор юридичних наук, професор, яка зазначила, що тема дисертаційного дослідження має актуальний характер для сучасної історико-правової науки, який полягає насамперед у тому, що на основі аналітичного вивчення і пояснення передумов виникнення, розвитку і функціонування конкретних державно-правових інститутів, явищ і процесів, отримано підставу об'єктивно і всебічно узагальнити та теоретично обґрунтувати історичну закономірність створення унікальної держави, що становить конгломерацію Святого Престолу і Держави-міста Ватикан, котра займає гідне місце у світовій співдружності.

Значущість для історико-правової науки теми дисертації вбачається також у тому, що автором встановлено, що дослідження процесів заснування та подальшого розвитку усіх державницьких інститутів неодмінно пов'язані із правовими аспектами, оскільки процеси державотворення відбувалися водночас й на основі наявних у певні історичні періоди правових порядків.

Архітектоніка дисертації досить збалансовано відображає головні «акупунктурні» смисли здійсненого дослідження: висвітлення в історико-правовій літературі проблем становлення і розвитку державності Ватикану від найдавніших часів до сьогодення; основну джерельну базу предмета дослідження; методологічну основу дослідження; історико-правові передумови формування папських володінь та об'єднання їх у Папську область як підґрунтя зародження державності; історію заснування і функціонування Папської держави як попередниці Ватикану; значення Латеранських угод у вирішенні т. зв. «Римського питання», а також окреслену ними специфіку міжнародної правосуб'єктності Святого Престолу та Держави-міста Ватикан; особливості правового статусу Папи Римського як Глави Святого Престолу і суверена Ватикану; організаційно-правові засади діяльності виконавчої влади Ватикану; особливості функціонування судової системи Апостольської столиці; структуру правової системи Ватикану як основи його юридичної самоідентифікації.

Достовірність наукових результатів доведена комплексом методів, які застосовував автор, їхньою сучасною інтерпретацією, коректністю поставлених

завдань, кількістю та якістю емпіричної бази дослідження, неупередженістю одержаних результатів, що підтверджує адекватність репрезентованих висновків.

Оцінюючи новизну одержаних у даному дисертаційному дослідженні наукових і прикладних результатів, слід відзначити, що вона визначається насамперед тим, що дисертація Гутіва Б. І. є першим в українській історико-правовій науці комплексним дослідженням проблеми становлення, розвитку й набуття міжнародної правосуб'єктності Держави-міста Ватикан, здійсненим на основі аналітичного осмислення значного масиву наукових публікацій та правових актів, що дало змогу автору оперувати всією різноманітністю фактів, конкретних явищ соціально-політичного, державно-правового та релігійно-церковного життя, хронологічний вимір якого становить майже два тисячоліття європейської історії.

Аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчить про значний науковий рівень проведеного дослідження та його практичне значення.

- *Ковальчук Віталій Богданович* – завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, доктор юридичних наук, професор, який констатував безумовну актуальність обраної теми дисертації, яка має теоретичне та практичне значення, що дисертант переконливо доводить у вступній частині свого дослідження.

Автор слушно зазначає, що держава-місто Ватикан має понад тисячолітню історію свого становлення, а відтак вона є тісно пов'язаною з історією християнства та історією становлення Римо-Католицької церкви, що своєю чергою, підсилює науковий інтерес та актуальність даного дослідження.

Водночас, актуалізує дисертаційну тему те, що практична реалізація курсу нашої держави на європейську та євроатлантичну інтеграцію знаходить розуміння та підтримку Держави-міста Ватикан, а після встановлення у лютому 1992 р. дипломатичних відносин України з Ватиканом істотно зріс і якісно підвищився інтерес нашого суспільства, зокрема наукової спільноти, до цієї особливої держави, яка набула теперішнього статусу за Латеранськими угодами 1929 р. з урядом Італії.

У науковій роботі Гутіва Б. І. чітко простежується, що мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження взаємопов'язані з структурою дисертації, та

розкривають проблематику обраної теми. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, розгорнутих висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та 4 додатків. Усі три розділи кандидатської дисертації, відповідно до науково-дослідницьких завдань, розкривають важливі аспекти обраної теми і змістовно їх наповнюють. Усі розділи дисертації органічно взаємопов'язані та мають внутрішню логіку викладу матеріалу.

Дисертанту вдалося досягти поставленої мети – комплексно аналітично осмислити історико-правові процеси, що сприяли становленню державності, створенню соціально-політичних та релігійно-церковних передумов формування і особливостей функціонування державно-правових і канонічно-церковних інститутів, які виникали, утверджувалися, удосконалювалися у різні цивілізаційні епохи існування Папської держави та були успадковані у церковно-правовій практиці Ватикану.

Все вище наведене дає можливість зробити висновок, що сформульовані автором у науковій роботі основні положення, висновки та узагальнення, в тому числі й ті, що віднесені ним до наукової новизни, мають відповідний рівень обґрунтованості. Дисертант зробив самостійні висновки, які є актуальними, новими та цінними для науки і практики.

Загалом рецензенти вказали, що дисертація на тему: «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження», яка підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, відповідає наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Також рецензентами висловлені наступні зауваження:

Бортник Надією Петрівною:

- розкриваючи особливості становлення та розвитку Папської держави дисертант надмірно захоплюється різного роду історичними фактами та довідками, що стосуються правління того чи іншого Папи Римського. Внаслідок цього в певних місцях робота носить більш описовий характер, що своєю чергою, відволікало автора від питань, пов'язаних з виникненням і утвердженням державності, та формуванням особливої правової системи держави-міста Ватикан;

- при висвітленні джерельної бази дослідження (підрозділ 1.2) варто було б подати, окрім представленого у роботі, детальніший огляд цілої низки законодавчих актів як Папської держави, так і її правонаступниці Держави-міста Ватикан, а саме: едиктів, булл, енциклік, *motu proprio*, апостольських конституцій тощо;

- у Вступі роботи (с. 16-17) автор зазначає про опрацьовані ним, у т. ч., богословські праці Лактанція, А. Спаського, О. Шаєка, а також доробок німецького історика Ф. Грегоровіуса, що спеціалізувався на середньовічній історії Риму, російського доктора історичних наук Н. Воробйової, яка вивчала російську історіографію другої половини XIX – початку XX ст. з проблеми відносин Християнської церкви і держави в Римській імперії у I-IV ст., російського фахівця з міжнародного права Є. Коровіна, що приділяв увагу, зокрема, католицизму як чиннику світової політики першої чверті XX ст., українського дослідника становлення ідеології ранньої Папської держави Д. Воловниківа, проте не подає їхні праці у Списку використаних джерел.

Ковальчуком Віталієм Богдановичем:

- подекуди дисертант не дотримується хронологічного порядку викладу дослідницького матеріалу. Так, на с. 82-83 дисертації автор подає матеріал, де характеризує Нікомедійський едикт Галерія 311 р., після чого описує зародження інституту папства у 64 р., а потім повертається до 313 року, розглядаючи Міланський едикт. Дотримання хронології є необхідною складовою історико-правової науки;

- недостатньо уваги приділено персоні Беніто Муссоліні, особливо враховуючи той факт, що, прийшовши до влади, Б. Муссоліні публічно відмовився

від своїх антицерковних домагань, що сприяло зміцненню його зв'язків з Апостольською столицею, наслідком чого стало підписання 11 лютого 1929 р. Латеранських угод, внаслідок яких і було створено сучасну державу-місто Ватикан;

- віддаючи належне ґрунтовній джерельній базі дисертаційного дослідження Гутіва Б. І., неможливо не помітити її акцент на англійській, польській, російській та радянській літературі. Водночас проблематику дослідження у всій багатогранності (постановка проблеми, її історіографія, характеристика правової системи Ватикану тощо) слід більш детально було розглядати в італійських та німецьких наукових працях, дотичних до тематики дисертаційного дослідження.

Водночас, обома рецензентами зазначено, що висловлені зауваження є дискусійними та не впливають загалом на позитивну оцінку дисертації.

З оцінкою дисертації також виступили присутні на фаховому семінарі:

Гарасимів Тарас Зеновійович – заступник директора Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор, який зауважив, що виконана здобувачем дисертаційна праця присвячена історико-правовим засадам становлення і розвитку Держави-міста Ватикан, яка, як слушно зазначає автор, є досить молодою державою, вік якої складає лише 90 років, проте успадкувала понад півтора тисячолітню історію становлення, існування, розвитку, функціонування різних форм державності, державно-правових інститутів, правових традицій, які формувалися спочатку за звичаєвим, а згодом за канонічним і церковним правом. Саме на таких концептуально визначених засадах відбулося становлення цього міжнародно-правового суб'єкта, що є також адміністративним центром Вселенської Католицької Церкви.

Підсилює актуальність вибраної дисертантом теми той факт, що на міжнародній арені Ватиканська державність представляється двома суб'єктами: Святим Престолом та суверенною Державою-містом Ватикан, чия спільність, як доречно вказує автор, має давнє історичне коріння, пов'язане із зародженням

християнства, розвитком його церковно-організаційних структур, становленням інституцій папства, його володінь, формуванням на їхній основі державної влади із понад тисячолітнім функціонуванням Папської держави (області), яку є всі підстави вважати попередницею сучасного Ватикану.

Вивчення поданих Гутівим Б. І. матеріалів дисертації та анотації, а також ознайомлення з його публікаціями за обраною темою дає підстави стверджувати, що автором проведено достатній науковий аналіз теми, виділено новизну опрацьованих питань, сформульовано низку положень, узагальнень та висновків, що виносяться на захист. Можна констатувати, що дисертант досягнув поставлених перед собою цілей, роботу виконав на належному науковому рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується за основними параметрами, які висуваються до дисертацій означеної наукової спеціальності.

Представлена дисертація є самостійною науковою авторською працею.

Сливка Степан Степанович – завідувач кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор, який зазначив, що характерною ознакою розвитку сучасної української історико-правової науки є досить значне розширення тематичного та хронологічного діапазону досліджень. Особлива увага приділяється дослідженню процесів становлення та розвитку окремих країн, з якими Україна перебуває у дипломатичних відносинах. Однією з таких держав є Ватикан, з яким в Україні встановлені дипломатичні відносини з 1992 року. Актуальність дослідження полягає, зокрема, й у тому, що стратегічний курс нашої держави, спрямований на членство в ЄС, та, відповідно, економічні й політико-правові реформи знаходять свою підтримку у Державі-міста Ватикан.

Дисертантом проведено аналіз широкої джерельної бази за темою дисертації і вагомому масиву законодавчих актів. Також автором на цілком достатньому рівні апробовано результати дослідження, що підтверджено опублікованими одноосібними науковими працями та участю у наукових конференціях.

Дисертаційне дослідження Гутіва Б. І. виконане на належному науковому рівні, про що свідчить завдання дослідження, методологія роботи, її наукова новизна та зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Наукові

положення, висновки і узагальнення, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень.

Ознайомлення зі змістом дисертації та основними публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження виконано. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Дисертація Гутіва Б. І. є самостійним і структурно завершеним дослідженням, що характеризується єдністю змісту і, безперечно, має постульовану самим дисертантом науково-теоретичну та практичну цінність.

Гумін Олексій Михайлович – завідувач кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор, який зацентрував, що дисертаційна робота Гутіва Б. І. свідчить про глибоке вивчення автором наукових праць з історії держави і права зарубіжних країн, з теорії держави і права, багаточисельних наукових публікацій різних авторів на означену тематику, а також богословських праць, зокрема з історії Католицької Церкви, Святого Престолу, біографістики видатних понтифіків тощо. Відтак, обрана дисертантом тема є актуальною, а за структурою представленої роботи та питаннями, які розглядаються в ній, і висновками відрізняється від тих робіт, які виконувались до цього часу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в українській історико-правовій науці комплексним дослідженням проблеми становлення, розвитку й набуття міжнародної правосуб'єктності Держави-міста Ватикан. Сформульовані в дослідженні нові для науки історії держави і права положення та узагальнення, що виносяться на захист, справді отримані вперше, удосконалені або набули подальшого розвитку.

Виходячи з того, що автором чітко сформульовані ключові проблеми дослідження, роботі характерний високий ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, наявна наукова новизна та практична значущість цілої низки одержаних результатів, слід резюмувати, що дослідження виконано на високому науковому рівні.

Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та узагальнення, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю. Дисертація є самостійним дослідженням автора. Наукові праці дисертанта висвітлюють основні результати дисертації.

Макарчук Володимир Степанович – професор кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор, який звернув увагу, що дисертантом здійснено опрацювання значного наукового доробку з проблематики науково-теоретичного осмислення сутності держави та державної діяльності, що стосується Святого Престолу і Держави-міста Ватикану. Зокрема, проаналізовано праці авторитетного українського теоретика права проф. М. Козюбри, відомих українських вчених С. Гусарєва та О. Тихомирова. Крім згаданих, опрацьовано праці таких науковців, як Т. Бартошек, Ф. Вауліна, О. Волошин, Е. Веселі, В. Виноградов, Я. Ковальський, В. Мельник, Г. Невинна, Т. Сироїд, Б. Тищик тощо, які вивчали основні аспекти становлення державності Ватикану.

Положення, узагальнення та висновки, викладені в дисертації, цілком аргументовані, що свідчить про належний рівень наукової компетенції та професійної кваліфікації дисертанта. Одержані в дослідженні нові науково обґрунтовані результати у сукупності розв'язують поставлені завдання, що дало змогу автору досягти заявленої в роботі мети, яка має істотне значення для сучасної історико-правової науки.

Дисертація Гутіва Б. І. є завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій відповідає усім вимогам, які висуваються до таких досліджень.

Личенко Ірина Олександрівна – завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор, яка підкреслила, що є всі підстави для

визнання дисертаційної праці Гутіва Б. І. своєчасним та якісним науковим дослідженням.

Дослідження містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених дисертантом досліджень, що мають вагомe значення для історико-правової науки, що свідчить про особистий внесок здобувача в науку. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків й узагальнень, сформульованих у дисертації, визначається у цілому достатньо органічним поєднанням її структури і змісту.

Дисертацію оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог, її текст викладено літературною мовою, науковим стилем.

Дисертація є самостійно виконаною, завершеною роботою, що підтверджує наукову зрілість автора. Загальна оцінка роботи є позитивною, дисертація може бути рекомендована до публічного захисту.

Дисертація Гутіва Б. І. за своїм науковим рівнем, обсягом і оформленням повністю відповідає вимогам МОН України і може бути рекомендована до публічного захисту.

Зважаючи на висловлене виступаючими, можна зробити висновок про те, що обговорювана дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові обґрунтовані результати. Дисертація на тему «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження», яка підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, відповідає наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03. 2019 р. № 167 і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні дисертації також взяли участь: *Ортинський Володимир Львович* – директор Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, професор, *Жаровська Ірина*

Мирославівна – професор кафедри теорії, історії та філософії права, доктор юридичних наук, професор, *Канцір Володимир Степанович* – професор кафедри кримінального права і процесу, доктор юридичних наук, професор.

Усі висловлені відгуки учасників обговорення щодо дисертаційного дослідження Гутіва Б. І. – позитивні.

Головуючим було зачитано характеристику наукової зрілості аспіранта, яка надана науковим керівником *Тищиком Борисом Йосиповичем*, кандидатом юридичних наук, професором, де відзначено, що у ході підготовки дисертації Гутів Б. І. проявив себе як наполегливий, цілеспрямований, відповідальний, сумлінний, уважний і грамотний дослідник. Усі рекомендації і зауваження наукового керівника виконував своєчасно і добросовісно, що дозволило йому досягти бажаного результату.

Під час написання дисертаційної роботи Гутів Б. І. у повному обсязі розв'язав усі поставлені завдання. Мета дослідження дисертантом успішно досягнута. Здобувач на достатньому науково-теоретичному і практичному рівнях обґрунтував висновки.

Сформульована в дослідженні низка нових для науки історії держави і права положень та узагальнень характеризується аргументованістю, логічною послідовністю, точністю і цілісністю викладу.

Дисертація Гутіва Б. І. на тему «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження» є завершеною науковою роботою, в якій комплексно аналітично осмислено історико-правові процеси, що сприяли становленню державності, створенню соціально-політичних та релігійно-церковних передумов формування і особливостей функціонування державно-правових і канонічно-церковних інститутів, які виникали, утверджувалися, удосконалювалися у різні цивілізаційні епохи існування Папської держави та були успадковані у церковно-правовій практиці Ватикану.

Робота виконана на належному науковому рівні, відповідає встановленим для такого виду досліджень вимогам, а відтак може бути рекомендована для подання у разову спеціалізовану вчену раду для подальшого публічного захисту.

4. ПРИЙНЯЛИ:

Заслухавши та обговоривши доповідь аспіранта кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка Гутіва Богдана Ігоровича, а також за результатами попередньої експертизи представленої дисертації на фаховому семінарі зі спеціальності 081 *Право* Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» – прийнято такі висновки щодо дисертації на тему «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження».

ВИСНОВОК

фахового семінару зі спеціальності 081 *Право*

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження» здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 *Право* (галузь знань – 08 *Право*)

Гутіва Богдана Ігоровича

4.1. Актуальність теми дослідження. Практична реалізація курсу нашої держави на європейську та євроатлантичну інтеграцію знаходить розуміння та підтримку Держави-міста Ватикан, загальновизнаного суб'єкта міжнародного права, що має великий моральний авторитет і духовний вплив на перебіг сучасних глобалізаційних процесів у світі. Після встановлення у лютому 1992 р. дипломатичних відносин України з Ватиканом істотно зріс і якісно підвищився

інтерес нашого суспільства, зокрема наукової спільноти, до цієї особливої держави, яка набула теперішнього статусу за Латеранськими угодами 1929 р. з урядом Італії.

Хоч офіційно сучасному Ватикану лише дев'яносто років, проте, за самоідентифікацією Святого Престолу, він наділений усіма атрибутами держави. Поєднана з ним у державну цілісність суверенна Держава-місто Ватикан успадкувала понад тисячолітню історію зародження, утвердження, розвитку, функціонування різних форм державності, державно-правових інститутів, правових традицій, які формувалися спочатку за звичасвим, а згодом за канонічним і церковним правом. Саме на таких концептуально визначених засадах відбулося становлення цього міжнародно-правового суб'єкта, що є також адміністративним центром Вселенської Католицької Церкви.

Зважаючи на таку загальновизнану варіативність представлення на міжнародній арені цих двох інститутів, слід очевидно мати на увазі, що їхня спільність має давнє історичне коріння, пов'язане із виникненням християнства, розвитком його церковно-організаційних структур, становленням інституцій папства, його володінь, та водночас із формуванням на їхній основі державної влади і, відтак, з понад тисячолітнім функціонуванням Папської держави, яку є всі підстави вважати попередницею сучасного Ватикану. Крім цього історичного аспекту, дослідження процесів заснування та подальшого розвитку усіх державницьких інститутів неодмінно пов'язані із правовими аспектами. Їхня суть полягає у тому, що процеси державотворення відбувалися одночасно й на основі наявних у певні історичні періоди правових порядків. Отже, у цьому контексті розгляд багатоманіття правових проблем, що виникали і вирішувалися упродовж усієї історії Християнської, а згодом Католицької Церкви, слід проводити у тісному переплетінні з морально-етичними категоріями, що так чи інакше засновувалися на божественних істинах. Тож правосуб'єктність Церкви від початків християнізації Західної Римської імперії закріплювалася приписами римського права, внаслідок рецепції якого удосконалювалося і розвивалося канонічне право, релігійне за змістом, але типове за структурою і формою для романо-германської правової сім'ї. Саме кодифіковане канонічне право є основою правової системи Ватикану.

Для історико-правової науки актуальність дослідження комплексної проблеми становлення і розвитку Держави-міста Ватикан полягає насамперед у тому, що на основі аналітичного вивчення і пояснення передумов виникнення, розвитку і функціонування конкретних державно-правових інститутів, явищ і процесів, характерних для тривалого історико-цивілізаційного поступу, як глобального, так і локального масштабу, підходячи з конкретно історичних позицій оцінювання фактів, конкретних подій державно-політичного і релігійно-церковного життя, діяльності видатних особистостей, передусім Римських Понтифіків, аналізу правових джерел отримано підставу об'єктивно і всебічно узагальнити та теоретично обґрунтувати історичну закономірність створення унікальної держави, що займає гідне місце у світовій співдружності.

У процесі аналітичного опрацювання наукових публікацій таких авторів, як: П. Астапенко, Т. Барнс (T. Barnes), Г. Бедуел, Дж. Бейкер, О. Бись, В. Болотов, Н. Бортник, Ф. Вауліна, Д. Воловників, О. Волошин, Н. Воробйова, Т. Вудс, Є. Гергей, О. Гончаренко, М. Грант, Ф. Грегоровіус, Й. Григулевич, С. Дьяченко, М. Етерович, І. Жаровська, В. Задворний, О. Каждан, М. Казаков, М. Кельман, Я. Ковальський, В. Ковальчук, М. Козюбра, Є. Коровін, О. Корсунський, К. Корчагін, А. Красіков, П. Кузенков, Й. Лаврецький, Б. Лекомт, С. Лозинський, О. Льон, Й. Мадей, Ж. Марітен, С. Марітчак, В. Мельник, С. Моїсеєнко, З. Моравський (Z. Morawski), С. Мудрий, Е. Мюррей (A. Murray), І. Нагаєвський, Г. Невинна, М. Отрош, Р. Папаян, Л. Попсуєнко, Р. Рашкова, Дж. Робертсон, В. Рожков, Т. Сироїд, В. Сухонос, О. Тарасов, Б. Тищик, А. Дж. Тойнбі, В. Ульманн (W. Ullmann), Є. Харитонов, Г. Хоружий, О. Штаєрман, М. Шейнман, А. Юраш, К. Ясперс та ін., а також богословських праць Лактанція, П. Євсевія, А. Спасського, Ф. Шаффа, О. Шаєка тощо – виявлено, що, навіть попри такий вагомий обсяг досліджень вітчизняними і зарубіжними істориками, правниками, політологами, богословами різних аспектів розглядуваної проблематики, історико-правове дослідження становлення та розвитку Держави-міста Ватикан все ще зберігає свою актуальність, з огляду на потребу у його комплексності, а також зважаючи на євроінтеграцію України та сучасну роль Ватикану у глобалізаційних процесах.

4.2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри.

Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.; спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», ухваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.

Тема дисертації відповідає науковому напрямку Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»: «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженому Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24.06.2014 р., протокол № 5.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної проблематики кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Характерні риси розвитку державності, права та політико-правової думки в Україні та зарубіжних країнах» (номер державної реєстрації 01112U003267).

4.3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Концептуальні положення і висновки, що виносяться на захист, сформульовані й обґрунтовані автором особисто на основі наукового опрацювання й аналітичного осмислення значного обсягу наукових досліджень та правових джерел, що дало змогу оперувати всією різноманітністю фактів і конкретних явищ соціально-політичного, державно-правового та релігійно-церковного життя, що тією чи іншою мірою стосуються предмета дослідження.

У дисертаційній роботі проаналізовано висвітлення в історико-правовій літературі проблем становлення і розвитку державності Ватикану від найдавніших часів до сьогодення; охарактеризовано основну джерельну базу предмета дослідження; обґрунтовано методологічну основу дослідження; відстежено історико-правові передумови формування папських володінь та об'єднання їх у Папську область як підґрунтя зародження державності; досліджено історію

заснування і функціонування Папської держави як попередниці Ватикану; з'ясовано значення Латеранських угод у вирішенні т. зв. «Римського питання», а також проаналізовано окреслену ними специфіку міжнародної правосуб'єктності Святого Престолу та Держави-міста Ватикан; розкрито особливості правового статусу Папи Римського як Глави Святого Престолу і суверена Ватикану; встановлено організаційно-правові засади діяльності виконавчої влади Ватикану; виявлено особливості функціонування судової системи Апостольської столиці; визначено структуру правової системи Ватикану як основи його юридичної самоідентифікації.

Методологічну основу дисертації становить система філософських дослідницьких підходів та загальнонаукових і спеціальноюридичних методів, а також логічних прийомів і засобів наукового пізнання досліджуваного явища.

4.4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, узагальнень та висновків, сформульованих у дисертації, визначається кількома чинниками: оригінальністю змісту, органічним поєднанням структури дисертації і змісту дослідження (робота логічно пов'язана з визначеними дисертантом метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та передбачає висвітлення тих питань, які безпосередньо стосуються обраної автором теми), послідовністю викладу матеріалу; широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази.

Достовірність отриманих результатів забезпечується емпіричною базою дослідження, якою слугували наукові праці з історії держави і права зарубіжних країн, з теорії держави і права, багаточисельні наукові публікації різних авторів на означену тематику, а також богословські праці, зокрема з історії Християнської, Католицької Церкви, Святого Престолу, біографістика видатних понтифіків. Важливим історико-правовим джерелом дослідження були видання Біблії з коментарем, Кодекс Феодосія, Кодекси канонічного права та наукові праці з церковного і канонічного права. Також здобувачем було проаналізовано низку

законодавчих актів, зокрема едикти, булли, енцикліки, *motu proprio*, апостольські конституції, Латеранські угоди, конституційні документи 1929 та 2000 рр. тощо.

Така достовірність та обґрунтованість проведеного дослідження дозволили дисертанту запропонувати низку наукових положень, узагальнень та висновків за темою дисертації.

4.5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в українській історико-правовій науці комплексним дослідженням проблеми становлення, розвитку й набуття міжнародної правосуб'єктності Держави-міста Ватикан, здійсненим на основі аналітичного осмислення значного масиву наукових публікацій та правових актів, що дало змогу оперувати всією різноманітністю фактів, конкретних явищ соціально-політичного, державно-правового та релігійно-церковного життя, хронологічний вимір якого становить майже два тисячоліття європейської історії.

Основні результати роботи, що становлять наукову новизну і практичну значущість, полягають у такому:

уперше:

- доведено, що сучасну державність Ватикану, яка пройшла майже двотисячолітній шлях становлення, розвитку і самоідентифікації, за загальноприйнятою у сучасній теорії держави типологією нема підстав вважати типовою теократичною монархією, оскільки вона по суті становить унікальну конгломерацію Святого Престолу і Держави-міста Ватикан, що підтверджується визнанням їхньої «двоїстої» міжнародно-правової та церковно-канонічної природи як суб'єктів права;

- встановлено, що на формуванні політико-правового та церковно-канонічного статусу Верховного Понтифіка істотно позначився вплив релігійно-правової традиції, започаткування якої пов'язане ще із зародженням Християнської Церкви, а відтак утвердженої із поширенням католицизму, становленням державних владних інституцій та їхнім розвитком. Кожен із обраних на найвищу

посаду вважається наступником першого єпископа Риму – Святого апостола Петра, наділяється усією повнотою влади. Однак такий у минулому тотальний авторитаризм вже із середини ХХ ст., після II Ватиканського Собору, за часів понтифікату новітніх пап зазнав суттєвої демократизації, і тепер характеризується присутністю і життєдіяльністю багатьох демократичних інституцій;

- аргументовано, що Держава-місто Ватикан, наділена усіма атрибутами державності, правосуб'єктністю й узалежненою від Святого Престолу суверенністю, є правовою державою, в якій найвищою демократичною цінністю вважається верховенство права (насамперед – канонічного). І хоч у цій державі (із зрозумілих причин) нема громадянського суспільства, проте уся правова система, законодавча, виконавча і судова гілки влади відносно самостійні і незалежні одна від одної, хоча й підпорядковані Верховному Понтифіку, та їхня, координована ним, діяльність спрямована на захист прав людини незалежно від її громадянського чи ієрархічного становища;

- констатовано, що поява правових передумов виникнення і поширення автономних папських володінь, які згодом об'єдналися у папську вотчину (Патримоній св. Петра) під цивільною владою пап, що стало фактично зародженням Папської області, відносно незалежної від візантійських імператорських намісників, і, врешті, започаткувало формування Папської держави, – пов'язана з едиктом Галлієна 260 р., який надав християнським общинам права дозволеного в Римській імперії релігійного товариства, вперше закріпивши їхні майнові, а саме земельні, права, зокрема постановивши повернути їм усі конфісковані земельні угіддя.

удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до розуміння і трактування в історико-правовій науці такого унікального державно-правового явища, яким є Ватикан, становлення і розвиток якого відбувалися упродовж усієї історії папства;

- твердження про те, що до низки провідних західноєвропейських країн, національні правові системи яких стали базовими для формування правопорядку Європейського Союзу, слід долучати і Ватикан, правова система якого побудована на засадах рецепції римського права та кодифікованого канонічного права;

- знання про канонічне право як основу правосуб'єктності Католицької Церкви та її релігійного адміністративно-політичного центру;

- висновок про значення, яке надається загальною історією держави і права міжнародно-правовим договорам, укладеним упродовж усієї історії становлення та розвитку Держави-міста Ватикан з іншими державами щодо вирішення проблемних довготривалих міждержавних суперечок

набули подальшого розвитку:

- плюралістичні підходи в науці історії держави і права до проблеми пізнання правових закономірностей становлення змісту й особливостей ідеологічної, нормативної, інституційної, функціональної, результативної складових правової системи Ватикану;

- визначення основних тенденцій кодифікації канонічного права, вдосконалення основних законодавчих актів, а також оприлюднення тематичних енциклік Папи Римського;

- обґрунтування оптимізації структури установ Римської курії та актуалізації здійснюваних церковних реформ.

4.6. Перелік основних праць, в яких викладені результати дисертаційного дослідження.

Статті у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Гутів Б. Латеранські угоди як правове підґрунтя для становлення міста-держави Ватикан. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 65. С. 22-29.
2. Гутів Б. Особливості правового інституту громадянства міста-держави Ватикан. *Knowledge, Education, Law, Management*. Kelm. 2018. № 4 (24). С. 113-121.
3. Гутів Б. Становлення канонічного права як одного з основних джерел права Держави-міста Ватикан. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2019. Вип. 68. С. 88-96.
4. Hutiv B. Formation of the Papal possessions in Italy and establishment of the Papal state. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 64. С. 37-46.

Тези доповідей на конференціях, круглих столах, семінарах та симпозиумах:

1. Гутів Б. І. Громадянство Ватикану: специфіка, зміст, підстави набуття та припинення. *Становлення та трансформація державно-правової думки в Галичині (XVIII-XX ст.)* : матеріали круглого столу, присвяченого 25-річчю створення навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (19 травня 2017 року). Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. С. 119-123.
2. Гутів Б. До питання про передумови утворення Папської держави. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXIII звітної науково-практичної конференції (7-8 лютого 2017 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2017. С. 57-59.
3. Гутів Б. І. Історичний досвід державно-правового розвитку міста-держави Ватикан та його значення для сучасної України. *Актуальні проблеми викладання історико-правових дисциплін в системі вищої юридичної освіти України і зарубіжних країн* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (19 жовтня 2017 року) / І. Й. Бойко (голова редколегії), А. В. Кольбенко (відп. секр.). Львів, 2017. Вип. 1. С. 130-135.
4. Гутів Б. І. Організація здійснення виконавчої влади Держави-міста Ватикан. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи* : матеріали XVIII міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (18-19 квітня 2019 року). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. С. 26-28.
5. Гутів Б. І. Політико-правовий статус глави сучасної Держави-міста Ватикан. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (25-26 січня 2019 року). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 10-12.
6. Гутів Б. І. Правова система Держави-міста Ватикан. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали

IV міжнародної науково-практичної конференції (5-6 квітня 2019 р.). Тернопіль : Економічна думка, 2019. Т. 1. С. 29-31.

7. Гутів Б. Становлення правового статусу глави міста-держави Ватикан. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції (7-8 лютого 2018 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. С. 43-46.

4.7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено у доповідях на 7, а саме 4 вітчизняних (1 всеукраїнському і 3 регіональних) та 3 міжнародних, наукових заходах (наукових і науково-практичних конференціях та круглих столах): XXIII звітна науково-практична конференція: «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 7-8 лютого 2017 р.), круглий стіл, присвячений 25-річчю створення навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»: «Становлення та трансформація державно-правової думки в Галичині (XVIII-XX ст.)» (м. Івано-Франківськ, 19 травня 2017 р.), Всеукраїнська наукова конференція: «Актуальні проблеми викладання історико-правових дисциплін в системі вищої юридичної освіти України і зарубіжних країн» (м. Львів, 19 жовтня 2017 р.), XXIV звітна науково-практична конференція: «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 7-8 лютого 2018 р.), міжнародна науково-практична конференція: «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 25-26 січня 2019 р.), IV міжнародна науково-практична конференція: «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 5-6 квітня 2019 р.), XVIII міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція: «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 18-19 квітня 2019 р.).

4.8. Наукове значення виконаного дослідження.

Дисертація має теоретико-прикладний характер, а сформульовані й обгрунтовані в ній наукові положення, узагальнення та висновки становлять науковий інтерес і можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень історії розвитку системи права в зарубіжних країнах;
- *освітньому процесі* – в межах викладання та підготовки навчально-методичних матеріалів з дисциплін: «Історія держави і права зарубіжних країн», «Теорія держави і права», «Конституційне право зарубіжних країн», історичної частини «Міжнародного права».

4.9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає у використанні їх у:

- *правотворчості* – у процесі вдосконалення законодавства України як правової держави, а відтак утвердження його людиноцентристських тенденцій, з врахуванням принципів гуманізму, послідовно відстоюваних сучасними понтифіками, з огляду на їхній безперечний моральний авторитет і духовний вплив загальнопланетарного масштабу (Довідка про впровадження результатів, видана Департаментом з питань культури, національностей та релігій Львівської обласної державної адміністрації від 16.03. 2020 р. № 01/163);
- *правозастосовній діяльності* – при реалізації євроінтеграційного курсу Української держави, зважаючи на місце та роль Держави-міста Ватикан на міжнародній арені та, зокрема, у глобалізаційних процесах; а також для налагодження тіснішої міжнародно-правової співпраці України і Ватикану.

4.10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та 4 додатків.

Дисертація Гутіва Богдана Ігоровича «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження» за структурою, мовою та стилем викладення матеріалу відповідає вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України.

У ході обговорення дисертації не було висунуто жодних зауважень щодо суті самої роботи.

**5. З урахуванням зазначеного вище,
на фаховому семінарі зі спеціальності 081 *Право* Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» УХВАЛИЛИ:**

5.1. Дисертація Гутіва Богдана Ігоровича, аспіранта кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка на тему «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження» (спеціальність 081 *Право*) є завершеною науковою працею, в якій розв'язане конкретне наукове завдання, а саме: комплексно аналітично осмислено історико-правові процеси, що сприяли становленню державності, створенню соціально-політичних та релігійно-церковних передумов формування і особливостей функціонування державно-правових і канонічно-церковних інститутів, які виникали, утверджувалися, удосконалювалися у різні цивілізаційні епохи існування Папської держави та були успадковані у церковно-правовій практиці Ватикану.

5.2. В 11 наукових публікаціях автора повністю відображені основні результати дисертації, з них 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні іноземної держави, а також 7 тез доповідей на конференціях та інших науково-практичних заходах.

5.3. Дисертація Гутіва Богдана Ігоровича, аспіранта кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка на тему: «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження», яка підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, відповідає наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до

оформлення дисертації» та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167).

5.4. З урахування наукової зрілості, професійних якостей Гутіва Богдана Ігоровича, аспіранта кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка дисертація на тему: «Становлення та розвиток Держави-міста Ватикан: історико-правове дослідження», яка підготовлена за спеціальністю 081 *Право*, рекомендується для подання до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

За затвердження висновку проголосували:

за – 10 (десять)

проти – немає

утримались – немає

Головуючий на засіданні фахового семінару

доктор юридичних наук, професор

Ортинський В. Л.

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права

Бортник Н. П.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного
та міжнародного права

Ковальчук В. Б.

Відповідальний в ІНПП за
атестацію PhD

доктор юридичних наук,
професор, заступник директора
Навчально-наукового Інституту права,
психології та інноваційної освіти

Гарасимів Т. З.